

conditioning (not criminalize) the situation should be viewed from two sides. For one, when exploring social conditioning criminalization of acts of a certain type, the output compared to the above also does not change. On the other hand, when it comes to social conditioning own criminal law (and not the act, responsibility for which it provided), then the social danger we talk about are not as rule can be "dangerous" itself.

Very important is also the fact that the concept of "social dangerousness act" (or "degree of public danger of the act") can not characterize the social determination of criminal law of other species (not protected). Not even logical to try to find some kind of danger in regulatory, incentive norms and rules-definitions. That category of "social dangerousness" in relation to criminal law does not have a universal character. In contrast, the category of "public utility" has this ability, which is why it makes sense to use it in determining the social conditioning of criminal law (laws on criminal liability).

So when it comes to social conditioning of criminal-law rules of all kinds, should talk to their public utility and when to criminalization – the social danger of relevant acts or extent of such danger.

Public danger is objective, that is independent of the mind and will of the legislator. Last he can not judge the presence or absence of social danger of certain acts, and especially on whether it is sufficient to establish the degree of criminal legal prohibitions.

The relative incidence of acts can not recognize an independent factor that determines the social conditioning of protection of criminal-law norms. It serves only as an indicator of public danger, operation of which, moreover, does not necessarily indicate its presence.

Innocently harm (case, incident) and it cause a person who has no all the characteristics of the perpetrator (minor or insane) is socially dangerous, and not just "dangerous", as some claimed in the literature.

Key words: *criminal-law rules, social conditioning, criminalization, public utility of criminal-law rules, social danger of acts.*

УДК 347.9

**В. М. Пекарчук,
Н. В. Пушенко**

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДУ – ПОМІТНИЙ КРОК ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано закладання основ нової парадигми судочинства в Україні – запровадження електронного суду, інтеграцію останніх досягнень у галузі мережових технологій у судочинство та вдосконалення наявної нормативно-правової бази щодо визначення процедури електронної взаємодії судів з державними органами та установами й учасниками процесу як загальної тенденції світової практики – і на цій основі збільшення ступеня прозорості системи правосуддя та підвищення довіри до неї з боку суспільства.

Ключові слова: *електронний суд, інформаційні технології, електронна подача документів, судочинство, електронний документообіг.*

Постановка проблеми. За роки незалежності в Україні відбувалися зміни в принципах і механізмах функціонування судової гілки влади, сформована нова система судочинства. Водночас з дня набрання чинності Закону України «Про судоустрій та статус суддів», прийнятого 02 червня 2016 року, в Україні фактично стартувала судова реформа. Прийняття вказаного нормативно-правового акта свідчить про закладання основ нової

парадигми судочинства в Україні. Актуальним щодо цього є впровадження новітніх технологій у сучасну систему правосуддя. Саме запровадження електронного суду дозволить судам позбавитися паперової тяганини, а громадянам – «туризму» інстанціями. Застосування електронного документообігу в певній формі повинно підвищити ефективність, практичність, зменшити фінансове навантаження системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні ця важлива проблема в Україні перебуває на стадії початкового висвітлення й тому привертає увагу науковців. Деякі аспекти зазначеної проблеми одержали фрагментарне висвітлення в працях таких науковців, як Богданов Л.В., Гавловський В.Д., Калюжний Р.А., Котюк І.І., Лебедев В.М., Марущак А.І., Сегай М.Я., Стефанюк В.С., Хахановський В.Г., Шамрай О.С., Швець М.Я. та ін.

Формування цілей. Мета і завдання цієї розвідки полягають у показі, узагальненні проблем використання судами інформаційних технологій, перспектив введення елементів електронного правосуддя в судочинство як загальної тенденції світової практики – і на цій основі збільшення ступеня прозорості системи правосуддя та підвищення довіри до неї з боку суспільства.

Виклад основного матеріалу. Інформаційні та комунікаційні технології все глибше проникають у всі сфери діяльності суспільства, а Українська держава, що динамічно розвивається, усе ширше використовує інформаційні технології в судовій сфері. В умовах інформаційного суспільства постійно збільшується його потреба в оперативному доступі до актуальної інформації про рух судових справ, результати розгляду, можливості переглядати матеріали справи, прослуховувати записи із засідань, стороною в яких вони є. Звідси вишлює висока значимість інформатизації судів, потреба впровадження в усіх без винятку судах інформаційних систем, які, з одного боку, дозволяють вирішувати організаційні проблеми, а з іншого – на новому рівні вирішували б питання інформаційного обслуговування громадян. Можна з упевненістю твердити, що від того, наскільки ефективно організована робота з документами в судах залежить не тільки успішне функціонування судової системи, а й благополуччя суспільства в цілому.

Розвиток і широке застосування інформаційних технологій у діяльності українських судів треба розглядати у двох аспектах. По-перше, подальший розвиток електронного суду сприятиме підвищенню ефективності взаємодії судів з громадянами. Потрібно створити умови для учасників судового процесу, коли б останні мали можливість не витрачати дорогоцінний час на очікування в чергах, а спокійно подавати документи до суду в електронному вигляді та отримувати відповідні електронні матеріали справи. По-друге, посилення взаємодії судів з державними органами та установами. Це дозволить оптимізувати роботу судів, знизити навантаження на працівників апарату, мінімізувати паперовий документообіг, скоротити витрачання бюджетних коштів, підвищити рівень інформатизації суду.

Економія часу, спрощення процедури подачі позовних заяв, створення сприятливого середовища для громадян, які звернулися до суду, – є одним з пріоритетних завдань електронного суду. Настане момент, коли громадяни зможуть подати заяви, звернення, клопотання в електронному вигляді та сплатити державне мито онлайн. Для цього користувачеві потрібно буде лише зареєструватися в системі, увійти в особистий кабінет, вказавши свої дані, а далі можна буде завантажувати файли й відправляти відскановані документи. У разі, якщо всі технічні вимоги заявником були дотримані, то користувачеві приходить повідомлення про отримання відповідним судом документів. Якщо умови подання документів не дотримані – повідомлення про те, що документи не можуть бути визнані такими, що надійшли до суду. Крім цього, позивач так само зможе в будь-який зручний для нього час подивитися судові документи й роздрукувати їх.

Проте доступність подачі документів і ознайомлення зі справою через мережу Інтернет є лише однією важливою складовою процесу впровадження електронного суду. Іншою не менш актуальною складовою є обмін оцифрованою інформацією між судами, органами прокуратури, поліції, Вищою радою юстиції, Вищою кваліфікаційною комісією суддів України тощо. Зауважимо, що на сьогодні судді у своїй діяльності вже активно використовують відомості з Реєстру прав власності на нерухоме майно, Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців і громадських формувань, Державного земельного кадастру, Єдиного державного реєстру судових рішень тощо.

Водночас суддям потрібно надати доступ до Спадкового реєстру, який містить відомості про заповіти, спадкові договори, спадкові справи та видані свідоцтва про право на спадщину. Відомості вказаного реєстру вплинуть на скорочення терміну винесення рішення у справах, що стосуються спадкового права, а також у випадку подання заяви про визнання особи безвісно відсутньою або померлою. Доступ до Державного реєстру виборців спростить процедуру при вирішенні виборчих спорів, а також перевірки останнього відомого місця проживання осіб для визначення підсудності відповідача. В останньому випадку суттєвою допомогою можна вважати доступ суддів до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб.

На своєчасний і якісний розгляд судових справ у сімейних спорах, стягненні аліментів, позбавленні батьківських прав позначиться надання суддям безпосереднього доступу до відомостей Державного реєстру актів цивільного стану громадян. Ураховуючи викладене, не викликають сумніву переваги впровадження в судочинство електронних моделей судового процесу, правове регулювання та уніфікація відповідних процедур.

Впровадження системи електронного правосуддя на сьогодні адаптовано відповідними нормами. У законодавстві України передбачено основи для ведення електронного документообігу. Насамперед це чинні Закони України «Про електронний цифровий підпис» і «Про електронні документи та електронний документообіг»; окремими статтями Кримінального процесуального кодексу України (ст. 135 «Порядок

здійснення виклику в кримінальному провадженні»), Цивільного процесуального кодексу України (ст. 74 «Судові повістки») передбачена можливість надсилати учасникам судового процесу повістки у вигляді SMS – повідомлень. Також не можна оминати увагою проект «Електронний суд», законодавче закріплення якого можна знайти в Наказі Голови Вищого адміністративного суду України «Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу». Важливе місце серед нормативно-правової бази становлення та розвитку автоматизованого процесу судового діловодства належить Концепції «Електронний суд», розробленої ще в 2012 році Державним підприємством «Інформаційні судові системи». Ця Концепція має на меті розробку універсальної схеми побудови структур даних за наявності потреби обміну даними між автоматизованими системами різних виробників. Правила, запропоновані Концепцією, можна використовувати для систем електронного документообігу, електронних інформаційних систем з елементами документообігу, систем судової статистики, web-ресурсів та інших різновидів систем, що працюють з інформацією суду. Додатково враховано можливості систем, що дозволяють безпосереднє виготовлення друкованих процесуальних документів на ґрунті даних інформаційної системи [1]. Впровадження вказаних нормативно-правових актів та проектів має на меті забезпечення швидкого й зручного доступу громадян до інформації про рух судової справи, час і місце її розгляду, обміну процесуальними документами між судом та учасниками судового процесу із застосуванням електронного цифрового підпису, а також покращання та спрощення умов роботи працівників судів.

Ідея електронної подачі документів до судів зародилася в США в кінці 1980 рр. з огляду на те, що зберігання паперових документів вимагало величезних витрат з використанням людських, трудових ресурсів, а також значних площ. Крім того, завжди існує ризик, що «оригінальний» документ може виявитися не на належному місці через помилку службовця або бути втраченим.

Залежно від рівня технічного розвитку можна виділити країни, у яких подача документів до суду здійснюється в обов'язковому порядку в електронній формі та застосовується при розгляді всіх цивільних справ (Сінгапур); країни, де електронна форма подачі документів до суду застосовується всюди, але на добровільних засадах (Ізраїль, федеральні суди США, Австралія), а також країни, у яких подача документів в електронній формі можлива в деяких судах (Англія, Канада, Німеччина). У Сінгапурі Electronic Filing System (EFS, електронна система подачі) була запущена у Верховному суді й нижчих судах після майже трьох років тестування в експериментальному режимі. Щоб отримати доступ до системи електронної подачі документів, користувачеві треба зареєструватись, придбати потрібне обладнання, ліцензійне програмне забезпечення. Суди виконують функції незалежного сертифікаційного центру: після реєстрації видають користувачеві смарт-карту, що містить цифровий сертифікат,

використовуючи який користувач отримує доступ до EFS і може користуватися наданими системою послугами. Спочатку законом були встановлені стимули для подачі судових документів в електронній формі у вигляді 15% знижки від суми, що підлягає сплаті при зверненні до суду [2].

Згідно з рішенням Ради суддів України в 2015 році у Київському районному суді Одеси та Овідіопольському районному суді Одеської області почав реалізовуватися проєкт електронного судочинства, завдяки якому було зекономлено понад 90 тисяч гривень. Такі дані оприлюднено 11 листопада 2016 року на Вінницькому регіональному судовому форумі. До того ж наголошується, що в цілому суди регіону теоретично могли б заощадити, зважаючи на це 1,8 млн гривень. Також повідомляється, що обробка запитів скоротилася з 20-30 днів до 1-2 днів, а перевірши всі суди області на електронну систему можна було б заощадити близько 560 тисяч гривень на виконавчих документах, спрямованих до фіскальної і виконавчої служб. При цьому можливе скорочення обробки таких запитів на 5-6 днів. Якби в електронному вигляді спрямовували справи про адміністративні правопорушення в межах області, то це дозволило б заощадити 400 тисяч гривень [3].

На позитивному досвіді Вінницького окружного адміністративного суду, Вінницького апеляційного адміністративного суду та Київського районного суду міста Одеси зауважив член Вищої ради юстиції Мірошніченко А.М. під час проведення профільного форуму «Юридичної практики» «Legal TMT Forum» 06 грудня 2016 року. Він наголосив, що є досить амбітні плани в 2017 році за підтримки Державної судової адміністрації України поширити досвід згаданих пілотних судів на всю судову систему. Водночас можливість електронного спілкування з судом і всі переваги, які дає діджиталізація, стануть ймовірними за підтримки ініціативи щодо впровадження нових технологій у процесуальне законодавство з боку Верховної Ради України [4]. Припустимість використання електронного суду в судовій системі України ще раніше було проголошено на Вінницькому регіональному судовому форумі, який відбувся 11 листопада 2016 року. Голова Ради суддів України Симоненко В.М. зазначила, що в 2017 році в судовій системі України запрацює електронний суд, який на 90% знизить корупційні ризики й сприятиме оперативному обміну інформацією в електронному вигляді між судовими установами, учасниками судового процесу, а також державними структурами для забезпечення справедливого та неупередженого правосуддя [5].

Зарубіжний досвід інформування учасників судового процесу з використанням електронних засобів доступу до судової інформації свідчить про потребу втілення в Україні таких завдань Концепції «Електронний суд», які дозволять: 1) фізичній або юридичній особі направити до будь-якого суду країни підписаний електронним цифровим підписом документ (апеляційну або касаційну скаргу) разом з пакетом супутніх документів за допомогою мережі Інтернет; 2) надіслати стороні судового процесу електронну копію процесуального документа або повістку засобами електронного чи мобільного зв'язку (e-mail або SMS); 3) розробити та впровадити

універсальний формат обміну даними, завдяки якому стане можливою передача справ і документів між автоматизованими системами документообігу суду різних розробників - так звана «загальна шина даних»; 4) відслідковувати рух справи в суді в електронному вигляді (через мережу Інтернет та мобільні телефони); 5) проводити судові засідання онлайн тощо; 6) інформувати учасників судового провадження засобами електронного або мобільного зв'язку - e-mail та SMS за допомогою як стаціонарних, так і мобільних телефонів [6, с. 15-16].

Сервіси електронного суду повинні бути спрямовані на полегшення й спрощення процесу судочинства, але використання інформаційних технологій у судовому процесі не є абсолютними, оскільки може бути порушено право громадян на доступ до правосуддя. Варто застосовувати принцип диспозитивності, необхідність дотримання якого передбачає, що електронна комунікація є зручним доповненням, але позаяк не абсолютною альтернативою звичної судової процедури.

Разом із забезпеченням прозорості та відкритості судової системи не варто забувати й про таке актуальне на сьогодні питання, як інформаційна безпека. Паралельно з переходом на електронний документообіг у судах потрібно створювати засоби захисту інформації від несанкціонованого доступу при прийомі та передачі електронних документів учасниками інформаційної взаємодії.

Провідна роль впровадження електронного документообігу в судах належить Державній судовій адміністрації України, яка згідно з п.п.8,9 ст.152 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» повинна в цьому спектрі: організувати комп'ютеризацію судових органів для здійснення судочинства, діловодства, інформаційно-нормативного забезпечення судової діяльності та з метою забезпечення функціонування Єдиної судової інформаційної (автоматизованої) системи; забезпечувати суди потрібними технічними засобами фіксування судового процесу в межах передбачених у Державному бюджеті України коштів на фінансування відповідних судів; забезпечувати впровадження електронного суду; здійснювати заходи щодо організації обміну електронними документами між судами та іншими державними органами й установами; забезпечувати ведення Єдиного державного реєстру судових рішень та Реєстру електронних адрес органів державної влади, їх посадових та службових осіб, забезпечувати функціонування системи відеоконференц-зв'язку для участі осіб у засіданні суду в режимі відеоконференції [7].

Висновки. Таким чином, ідея розширеного застосування судами цифрових технологій перебуває на початковій стадії. В Україні поки що мають місце тільки можливість подачі господарських позовів в електронній формі, проведення судових засідань у режимі відеоконференції та виклик учасників судового процесу за допомогою SMS – повідомлень. Потрібна подальша реалізація завдань щодо розвитку й модернізації інформаційних технологій, що дозволить вийти на якісно вищий рівень у справі інформатизації судів та використання електронної системи. Ключовими

завданнями є вдосконалення наявної нормативно-правової бази щодо визначення процедури електронної взаємодії судів й учасників процесу; модернізація програмно-апаратного середовища, впровадження сучасної інженерної інфраструктури, центрів обробки даних і широкосмугових каналів зв'язку, розвиток механізмів наскрізного юридично значущого електронного документообігу, що сприятиме подальшому розвитку Електронного суду, який дозволить скоротити час судового розгляду справ, спростити процедуру звернення громадян стосовно судового захисту своїх прав та законних інтересів. Застосування сучасних технологій кардинально спрощує судочинство, економить час і кошти громадян, забезпечує прозорість і доступність. Для судової системи це оптимізація і автоматизація судочинства, розвиток технологій і економія бюджетних коштів. Водночас треба пам'ятати, що сучасні передові технології не зможуть замінити професію юриста, але дозволять ефективно обробляти великі масиви даних.

Використані джерела:

1. Концепція електронного суду України. Державне підприємство «Інформаційні судові системи», 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kbs.org.ua/files/koncept_d.pdf.
2. Решетняк В. И. Электронная форма подачи документов в суд (опыт зарубежного гражданского судопроизводства) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w.pc-forums.ru/h207.html>.
3. В Одесских судах рассказали, сколько сэкономили благодаря электронному судопроизводству / Закон и бизнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zib.com.ua/>.
4. Подача документов и ознакомление с делом должно быть доступно через Интернет / «Право ТВ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravotv.ua/>.
5. Электронный суд на 90% снизит коррупционные риски / УНН-Центр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://region.unn.ua/>.
6. Іващенко О.В. Інформування учасників кримінального провадження: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук за спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / О.В. Іващенко. – Одеса, 2013. – 20 с.
7. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

Стаття надійшла до редколегії 01.03.2017

Пекарчук В.М., Пушенко Н.В. Введение электронного суда – заметный шаг к повышению эффективности судопроизводства в Украине

В статье проанализировано создание основ новой парадигмы судопроизводства в Украине – внедрение электронного суда; интеграцию последних достижений в области сетевых технологий в судопроизводство и совершенствования существующей нормативно-правовой базы относительно определения процедуры электронного взаимодействия судов с государственными органами, учреждениями и участниками процесса как общей

тенденции мировой практики, и на этой основе увеличения степени прозрачности системы правосудия и повышения доверия к ней со стороны общества.

Ключевые слова: *электронный суд, информационные технологии, электронная подача документов, судопроизводство, электронный документооборот.*

Pekarchuk V., Pushenko N. Introduction of E-Court as Remarkable Step to Judiciary Efficiency in Ukraine

In the article the author analyses the grounds of the new judiciary paradigm in Ukraine: introduction of e-court, integration of the latest achievements in the field of net technologies into judiciary and improvement of the existing normative and legal basis as to the procedure of e-interaction of the courts with state bodies, institutions and the participants of the process as the general trend in the world practice and to make the system of justice more transparent and to intensify the society's trust to it on this basis.

The author stresses that in the conditions of the informational society the need for the effective access to urgent information about legal proceedings, trial results, the possibilities to review a case, to listen to trial recordings by the parties. The importance of using modern technologies in courts, the need for introduction of informational systems in all courts which give the opportunity to solve organizational problems and citizens' informative service arise as a result of it. The author points out that the effectiveness of the work at documents in courts depends on not only the successful functioning of the judicial system but on the well-being of the society as well.

The author pays special attention to investigation of international standards on this issue. Depending on the level of technological development the author describes the countries where the documents coming before the court in e-form are compulsory and are used while hearing all civil cases; the countries where the documents come before the court in e-form everywhere but voluntarily and the countries where the documents in e-form come before some courts.

The autor emphasizes the leading role of the state judiciary administration of Ukraine that should provide judicial bodies with computers for proceedings, information and normative activities in courts and to provide functioning of the unified judicial automation system; to provide the courts with necessary technological means of proceedings, to provide introduction of e-court; to organize e-documents exchange between other state bodies and institutions and etc.

Keywords: *e-court, information technologies, the documents in e-form, proceeding, e-documents circulation.*

УДК 343.121

Ю. В. Терещенко

ГАРАНТУВАННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ

У статті проаналізовано рішення Європейського суду з прав людини, практика національних судових установ, чинне кримінальне процесуальне законодавство України щодо гарантування права на захист на початковому етапі розслідування в умовах неочевидності причетності особи до вчинення кримінального правопорушення.

Досліджено наслідки невідповідності фактичного статусу особи в кримінальному провадженні її юридичному процесуальному становищу крізь